

بررسی علل و تأثیرات مجرد در بین دختران در ایران

نسرین زندیه: کارشناسی ارشد رشته ادبیات عرب.

ساره سادات زمانی: طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه کریمه اهل بیت (ع)، تهران.

زهرا تمین: طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه کریمه اهل بیت (ع)، تهران.

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی عقاید، احساسات، نگرش ها و دیدگاه های تأثیر گذار بر مجرد دختران و بررسی علل اصلی شیوع تک زیستی در بین دختران است. به دلیل آنکه این پژوهش به روش پیمایشی انجام شده، جامعه آماری متشکل از ۲۲ دختر مجرد است که پرسش نامه آماده شده ای را در شرایط عادی و بدون تنش پاسخ دادند و پاسخ های آنها مورد جمع بندی و بررسی قرار گرفته شده است.

کلیدواژه: مجرد، دختران، سبک زندگی.

مقدمه

ازدواج به عنوان مبنای شکل گیری نهاد خانواده و مرز عبور از جوانی به بزرگسالی همواره مورد توجه افکار عمومی، پژوهشهای علمی و دانشگاهی در عرصهی سیاستگذاری است و از آن جهت که خانواده به عنوان یکی از نهادهای مهم جامعه اهمیت بسیاری دارد، هرگونه تغییر و تحول در آن تأثیرات بسیاری بر جامعه خواهد داشت. از طرف دیگر از آنجا که این رابطه دوسویه است تغییرات در نظام جامعه، فرهنگ مردم و نگرش آنها نیز تأثیرات فراوانی بر این نهاد ایجاد خواهد نمود. با توجه به تغییرات در سبک زندگی مردم و تغییر نگرش جوانان و متأسفانه عدم توجه و اهمیت خانواده و کمرنگ شدن نقش و اثر آن بر جوانان و تمایل به فرهنگ مدرن غربی در بین جوانان، گرایش به ازدواج بسیار پایین آمده است.

بدیهی است انسان یک موجود اجتماعی است که برای زندگی دسته جمعی آفریده شده است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۷: ۱۰۱) در این میان باید نهاد خانواده و علقه و رابطه روحی حاکم بر آن را، نخستین سنگر زیر بنای جامعه بشری بر شمرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ج ۲؛ ص ۴۴۶) ازدواج به همراه ساز و کارهای تحقق و نظم و ترتیبات مرتبط با آن یکی از مهمترین پدیدههای اجتماعی، فرهنگی، زیستی است که هم از تحولات جامعه تأثیر میپذیرد و هم بر آن تأثیر میگذارد. یکی از ابعاد تحولی ازدواج، تأخیر در ازدواج و طولانی شدن دوران

تجرد نسل جوان از جمله دختران است که این تأخیر میتواند آثار و پیامدهای گوناگونی در پی داشته باشد. (حسینی و دیگران: ۱۳۹۸)

تأخیر در ازدواج تحت تأثیر عوامل مختلفی در سطح کلان، میانی فرد است که این مقاله بیشتر متمرکز بر عوامل سطح کلان آن است. این عوامل را می توان به چهار دسته جسمی و روانی، عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی طبقه بندی کرد که هر کدام به نحوی در این تأخیر و تعویق اثر میگذارد.

افزایش سهم زنان در آموزش عالی، گسترش اجتماعات شهری، فزونی تنوع فرهنگی، گرایش به بازار کار و اشتغال زنان، افزایش بیکاری جوانان و مسائل و مشکلات اقتصادی از جمله مهمترین عوامل بیمیلی جوانان به ازدواج و افزایش سن ازدواج به شمار میرود. (الهام شفایی مقدم و دیگران: ۱۳۹۴)

تمایل جوانان به مجرد سبب فروپاشی نظام خانوادگی و کاهش عمومیت ازدواج، تعویق سن فرزندآوری و کاهش آهنگ رشد جمعیت می گردد. همچنین شاهد افزایش فساد در جامعه و شکلگیری رفتارهای پرخطر جنسی و بیانگیزی و نداشتن هدف و افسردگی و نابسامانیهای بسیاری از این دست هستیم. (ترابی: ۱۳۹۱)

دختران به خاطر حساسیت ها و شرایط خاصی که دارند، قشر آسیب پذیرتری در جامعه هستند، بیشتر تحت تأثیر این پدیده قرار گرفته اند و با چالش های بسیاری روبرو شده اند و البته خانواده های خود را نیز درگیر این چالش ها نموده اند. دختران چه به صورت خواسته و چه ناخواسته با توجه به فرهنگ و عقاید حاکم بر کشور ما بیشتر در معرض مجرد قرار دارند و بالطبع از صدمات بیشتری نیز برخوردار می شوند.

با توجه به تغییرات ساختاری در جامعه به دلیل ظهور نیروهای جدید اجتماعی مانند صنعتی شدن، شهرنشینی، آموزش همگانی، تغییر موقعیت زنان منجر به تغییرات الگوهای ازدواج از جمله تأخیر در ازدواج دختران میشود. بنابراین بررسی عوامل مؤثر بر تأخیر ازدواج می تواند دلالت های سیاستی مهمی در سیاست گذاری جمعیتی کشور داشته باشد و هرگونه برنامه ریزی و سیاست گذاری برای فراهم کردن زمینه ی ازدواج به هنگام مستلزم آگاهی و شناخت تعیین کننده های تأخیر در ازدواج و تبیین آن در شهر تهران است.

هدف این مقاله بررسی و تبیین عوامل مؤثر در تأخیر ازدواج دختران است که در این ارتباط پرسش هایی مطرح می شود. از جمله: چه عواملی سبب افزایش مجرد دختران در تهران گشته و کدامیک از این علل تأثیر بیشتری در این پدیده دارد؟ آیا جامعه نیز بر این مسئله اثرگذار است؟ نقش خانواده ها بر افزایش مجرد دختران چیست؟ آیا شرایط اقتصادی می تواند در افزایش این مسئله اثر بگذارد؟ میزان اثرگذاری مدرنیته شدن و فضای مجازی بر مجرد چه اندازه است؟

پیشینه

در سال های اخیر، با بروز تغییرات در ساختارهای اجتماع و نهاد خانواده و ازدواج دچار کاهش نرخ ازدواج و تأخیر در سن ازدواج و در نتیجه اختلال در کارکردهای آن و آسیب های فردی و اجتماعی فراوان در جوامع گشته ایم. در نتیجه محققان به این امر توجه بسیاری نموده اند و مطالعات زیادی در این زمینه انجام شده است. بخصوص در مورد مجرد دختران که سهم بیشتری در آسیب پذیری و اثرگذاری در سلامت جامعه دارند.

بایرن (۲۰۰۳) در مطالعه ای با عنوان «توسعه مدل جامعه شناختی برای پژوهش درباره خود و هویت های اجتماعی زنان» به بحث مجرد پرداخت. این پژوهش نشان داد که دختران با مجرد قطعی برخورد های تبعیض آمیزتری نسبت به مردان مجرد در حوزه های غیررسمی تجربه کرده اند، همچنین آنها تجربه تعرض و توهین بیشتری را در عرصه عمومی و سطوح پایین احترام اجتماعی نسبت به زنان متأهل داشته اند.

حبیب پور و غفاری (۱۳۹۰) در تحقیق خود، نگرش فرامادی به ازدواج، امکان تحصیلات بالاتر برای دختران و بیشتر بودن فرصت های از دست رفته در صورت ازدواج در مقابل فرصت های کسب شده از طریق آن را ازجمله عوامل مؤثر بر مجرد و افزایش سن ازدواج ذکر کرده اند.

حسینی (۱۳۹۲) نیز با بررسی آمار و اسناد، علل مؤثر و پیامدهای بالا رفتن سن ازدواج را در دهه ی ۷۰ به این سو ورود به دانشگاه و بازار کار، گسترش روابط نامتعارف، گرایش به جرم و سوء مصرف مواد و بی هویتی و بروز اختلالات روانی را از پیامدهای مجرد دختران آورده است.

ضرابی و مصطفوی (۱۳۹۰) در پژوهشی در خصوص عوامل مؤثر بر سن ازدواج زنان به تأثیر سطح تحصیلات و همچنین شهرنشینی اشاره کرده اند.

قائمی زاده و رسولی (۱۳۹۳) در مطالعه ای دریافتند که یکی از مهم ترین مشکلات بر سر راه ازدواج جوانان، دخالت های نابجای خانواده و نداشتن آزادی در انتخاب همسر است که در کنار عواملی چون عدم اشتغال و داشتن درآمد مناسب و تمایل به ادامه ی تحصیل، موجب تأخیر در ازدواج می شود.

میترا (۲۰۰۴) با مطالعه ای در خصوص نقش عوامل اقتصادی واجتماعی بر سن ازدواج در نپال نشان داد نوسازی با تغییر ایده ها و ارزش ها و میزان تحصیلات و بهبود موقعیت زنان بر ازدواج و تشکیل خانواده مؤثر است.

هولد گرن (۲۰۰۵) در بریتانیا با انجام پژوهشی کیفی، علل تجردگزینی را در ۳۷ زن ۳۵ تا ۸۳ ساله هرگز ازدواج نکرده، مورد مطالعه قرار داد. نتایج نشان داد تغییرات مهم مادی و فرهنگی برای زنان زمینه های فعالیت و فرصت های سرگرم کننده و تفریحی به وجود آورده و به تضعیف هویت های جنسیتی پیش بینی کننده ی همسری و مادری انجامیده است.

با توجه به تغییراتی که در چند ساله ی اخیر در ایران در موقعیت اجتماعی زنان و سبک زندگی و الگوبرداری آنان رخ داده است و تمایل آنان را برای تجردگزینی بسیار بالا برده است، پژوهش حاضر در صدد آن است که عوامل جدید ناشی از این تغییرات را بررسی نموده و با بهره گیری از روایت دختران از علل تجردگزینی دایمی این عوامل را شناسایی نموده و به مهمرین عامل ها دست یابد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی و میدانی است و اطلاعات آن با استفاده از پرسشنامه ای چندگزینه ای که توسط محققین این طرح، طراحی شده بود، جمع آوری شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۲۰ تن از دختران مجرد با میانگین سنی ۲۵ تا ۳۵ سال است که شرایط ورود به پژوهش را داشتند و از آنها به صورت داوطلبانه دعوت به عمل آمد تا در مصاحبه و تحقیق حضور داشته باشند و در کمال آرامش و محیطی به دور از سوگیری و تنش های جنبی درباره موضوع تجرد، به سوالات مندرج در پرسشنامه، پاسخ دهند.

ملاک اصلی برای انتخاب شرکت کنندگان در این پیمایش، مصاحبه با افرادی بود که یا به صورت ناخواسته درگیر تجرد شده بودند و یا به صورت خودخواسته اصلاً تمایلی برای ازدواج نداشتند و تصمیم به تجرد دائمی گرفته بودند. پرسشنامه شامل ۲۵ سؤال است که با توجه به اهداف در نظر گرفته شده در پژوهش طراحی شد تا با گرفتن پاسخ ها و تحلیل آنها بتوان به علل تجرد دختران با توجه به شرایط کنونی جامعه دست یافت و ریشه ها و عوامل اثرگذار در ازدیاد تجرد را شناسایی نمود.

در پژوهش حاضر بعد از ثبت پاسخ، پرسشنامه ها بارها توسط پژوهشگران بدون در نظر گرفته جهت گیری نسبت به بحث تجرد، مرور و بررسی شدند و الگوهای مشترک در بین آنها شناسایی و نام گذاری شد. سپس با هدف تبیین بررسی علل و عوامل تأخیر در ازدواج خواسته یا ناخواسته دختران تحلیل شدند.

در این تحقیق محقق پس از طراحی سوالات از جمله سوالاتی در زمینه اهمیت تشکیل خانواده و همچنین عوامل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی مؤثر در تعویق ازدواج پرداخته و همچنین با سؤالات کاوشگرانه جهت دستیابی به اطلاعات مفیدتر استفاده شد.

نمونه ای از پرسشنامه برای بررسی بهتر در این بخش ذکر شده است.

لطفاً سن خود را بفرمایید: (در صورت نیاز به توضیح، ذیل سؤال توضیحات خود را مرقوم بفرمایید)

پیشاپیش از همکاری شما سپاسگزارم و برایتان بهترینها را آرزومندم.

۱. ازدواج در زندگی شما چه میزان اهمیت دارد؟ کم ☐ متوسط ☐ زیاد ☐ بیاهمیت ☐

۲. آیا از نظر شما آموزه‌های دینی و مذهبی بر ازدواج تأثیرگذار است؟

کم ☐ متوسط ☐ زیاد ☐ بیاهمیت ☐

۳. از نظر شما خانواده چه میزان اهمیت دارد؟

کم ☐ متوسط ☐ زیاد ☐ بیاهمیت ☐

۴. آیا فرصت‌های شغلی و حرفه‌ای برایتان مهمتر است یا تشکیل خانواده؟

فرصت‌های شغلی ☐ تشکیل خانواده ☐

۵. از نظر شما آیا ازدواج مانع تحصیلات عالیه شما و پیشرفت در تحصیلات دانشگاهیتان است؟

کم ☐ متوسط ☐ زیاد ☐ به هیچ وجه ☐

۶. آیا از نظر شما ازدواج میتواند بر تحقق علایق و اولویتهای شخصی مانند سفر رفتن بادوستان، دورهمیهای

دوستانه، تفریحات و تحقق برخی رویاهای شما اثر منفی داشته باشد؟

کم ☐ متوسط ☐ زیاد ☐ به هیچ وجه ☐

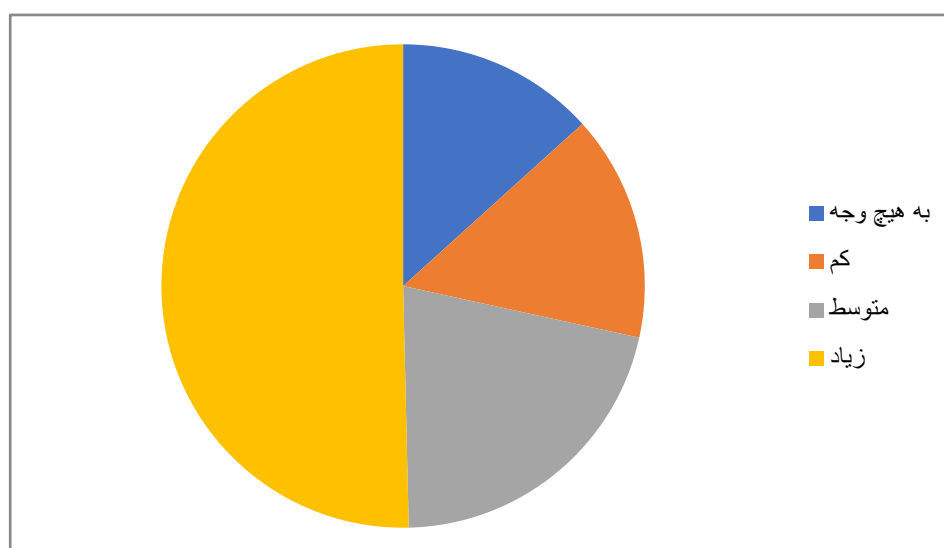
۷. آیا استقلال و خودشکوفایی شما با ازدواج از بین میرود؟

کم ☐ متوسط ☐ زیاد ☐ به هیچ وجه ☐

%۴۰/۹		%۵۹/۱		۹ تشکیل خانواده		۱۲ فرصت های شغلی		۴
%۴۰/۹	—	%۲۷/۳	%۲۲/۷	۹	۰	۶	۵	۵
%۲۷/۳	%۹/۱	%۲۲/۷	%۵۰	۶	۲	۵	۱۱	۶
%۴۵/۵	%۹/۱	%۱۳/۶	%۳۱/۸	۱۰	۲	۳	۷	۷
%۱۳/۶	%۴۵/۵	%۲۷/۳	%۱۳/۶	۳	۱۰	۶	۳	۸
%۲۷/۳	%۳۱/۸	%۲۲/۷	%۲۲/۷	۶	۷	۵	۵	۹
%۹/۱	%۵۰	%۲۷/۳	%۱۳/۶	۲	۱۱	۶	۳	۱۰
%۵۰	%۱۳/۶	%۱۳/۶	%۲۲/۷	۱۱	۳	۳	۵	۱۱
%۵۴/۵	%۴/۵	%۱۸/۱۸	%۲۲/۷	۱۲	۱	۴	۵	۱۲
%۳۱/۸	%۴/۵	%۲۷/۳	%۵۰	۷	۱	۶	۱۱	۱۳
%۲۲/۷	%۴۵/۵	%۱۳/۶	%۲۲/۷	۵	۹	۳	۵	۱۴
%۲۷/۳	%۳۱/۸	%۱۳/۶	%۲۲/۷	۶	۷	۳	۵	۱۵
%۹/۱	%۲۷/۳	%۵۰	%۱۳/۶	۲	۶	۱۱	۳	۱۶
%۱۳/۶	%۳۱/۸	%۳۶/۴	%۱۸/۱۸	۳	۷	۸	۴	۱۷
%۲۲/۷	%۳۱/۸	%۲۷/۳	%۲۲/۷	۵	۷	۶	۵	۱۸
%۹/۱	%۴۰/۹	%۲۲/۷	%۱۳/۶	۲	۹	۵	۳	۱۹
%۹/۱	%۴۵/۵	%۲۷/۳	%۹/۱	۲	۱۰	۶	۲	۲۰
%۲۲/۷	%۴۰/۹	%۱۸/۱۸	%۱۸/۱۸	۵	۹	۴	۴	۲۱

۲۲	۸	۷	۱	۶	%۳۶/۴	%۳۱/۸	%۴/۵	%۲۷/۳
۲۳	۵	۷	۶	۳	%۲۲/۷	%۳۱/۸	%۲۷/۳	%۱۳/۶
۲۴	۵	۵	۱۰	۲	%۲۲/۷	%۲۲/۷	%۴۵/۵	%۹/۱
۲۵	۲	۶	۱۲	۲	%۹/۱	%۲۷/۳	%۵۴/۵	%۹/۱

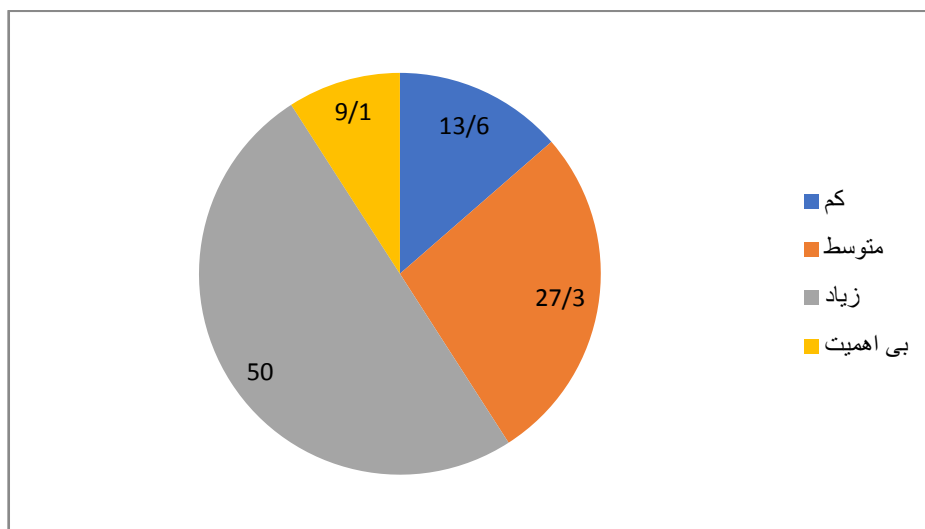
بررسی آمار و اطلاعات به دست آمده نشان می دهد با وجود آنکه ازدواج در بین دختران مجرد دارای اهمیت متوسطی است اما دست یابی به فرصت های شغلی اهمیت بیشتری نسبت به ازدواج در زندگی آنان دارد. این بیانگر آن است که مسائل اقتصادی در زندگی جوانان امروز نقش پررنگی دارد و تلاش آنها برای دست یابی به شغل و درآمد بیشتر، مهم تر از تشکیل خانواده است.

نمودار ۱ - نقش عوامل اقتصادی

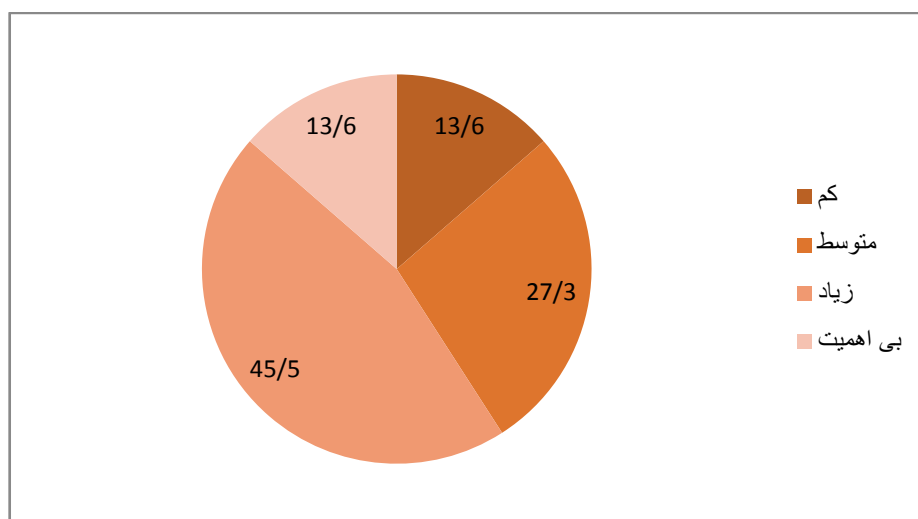
یکی از عواملی که میتواند باعث تأخیر در ازدواج شود عدم شناخت خود و هوشیاری نسبت به شرایط و موقعیت فرد است، چنان که در برخی از موقعیتهای شرایط ازدواج و فرد موردنظر که با خصوصیات و ویژگیهای خلق و خویی یکدیگر مناسب هستند برای جوانان پیش میآید اما به دلیل عدم شناخت و بههوشیاری منجر به بی -

تصمیمی و یا تصمیم اشتباه میشود. همانطور که در جامعه آماری پژوهش حاضر ملاحظه میشود بیش از نیمی از افراد یکی از موانع ازدواج را پیدا نکردن شریک مناسب و مطابق با انتظارات میدانند که خود تأییدی بر این عامل میباشد.

نمودار ۲

یکی دیگر از عواملی که در بین پاسخ های به دست آمده بسیار نمود پررنگی دارد، ترس از مسئولیت پذیری در دختران و عدم اعتماد به فرد مقابل است چرا که دختران ما در طول دوران تحصیل آموزش های لازم برای همسری و مادری را ندیده اند، بنابراین ترس از پذیرش مسئولیت برای آنها سخت به نظر می رسد.

نمودار ۳

همچنین به نظر می رسد انتظارات بیش از حد والدین و همچنین برخی محدودیت هایی که برای فرزندان خود ایجاد کردند می تواند در دراز مدت موجب عدم تمایل دختران به تشکیل خانواده و ازدواج باشد. والدین و آموزش های ناکافی آنها در زمینه تشکیل خانواده و تحمیل هزینه های اضافی و بار مالی مضاعف به جوانان تاثیر بسیار زیادی در شکل گیری و انتخاب سبک زندگی مجرد از سوی دختران شده است.

نتیجه

بررسی یافته ها و داده های پژوهشی حاکی از آن است که عوامل مختلفی بر مجرد و تکزیستی دختران در جامعه امروز نقاشآفرینی میکنند که برخی از آنها از درجه اهمیت بالاتری برخوردارند.

ساختار نابهنجار و آشفته اقتصادی و اجتماعی جامعه، عامل مهمی است که در افزایش سن ازدواج دختران در جامعه بسیار مؤثر است. براساس نتایج حاصل از تحقیق حاضر، آشفته گی های اقتصادی در جامعه حال حاضر ایران تأثیر زیادی بر تأخیر ازدواج دختران دارد. نتایج حاصل نشان میدهد هرچه این میزان آشفته گی در جامعه بیشتر باشد، تأخیر ازدواج در بین دختران بیشتر است چرا که آشفته گی اقتصادی موجب عدم امنیت اقتصادی و اجتماعی و ناامیدی اجتماعی، تغییر معیارها، خواسته ها و انتظارات خانواده ها و دختران و تمایل به اشتغال و استقلال مادی آنان میشود که به نوبه خود در همسرگزینی و ازدواج دختران اثرگذار است.

همچنین یافته های تحقیق نشان میدهد که بین میزان مسئولیت پذیری دختران و تمایل به زندگی مجردی نیز رابطه بسیاری وجود دارد، بدین معنا که ترس از پذیرش مسئولیت دختران سبب بالا رفتن سن ازدواج گشته و میل به ادامه زندگی مجردی را بیشتر مینماید.

همچنین براساس نتایج به دست آمده در جامعه مورد بررسی، میان محدودیتهایی که والدین برای فرزندان خود ایجاد کردند و عدم تمایل به ازدواج نیز رابطهای مستقیم وجود دارد. این نتیجه مؤید این است که از آنجایی که جوان امروز با تغییر نگرشها و تغییر سبک زندگی مواجه است و تمایل به آزادی انتخاب دارد، با ایجاد محدودیتهای والدین و اعمال نظرات خود به سبک سنتی سبب عدم تمایل آنان به ازدواج گردید.

منابع

- گیدز، آنتونی، ۱۳۸۰، پیامدهای مدرنیت، محسن ثلاثی، تهران، انتشارات مرکز.
- منجم، رؤیا، ۱۳۸۱، زن - مادر: نگاهی متفاوت به مسئله زن، تهران، نشر کتاب مس.
- آزاد ارمکی، تقی، ۱۳۸۶، جامعه شناسی خانواده ایرانی، تهران، انتشارات سمت.
- قربانی، نیما، ۱۳۹۲، من به روایت من، تهران، انتشارات بینش نو.
- گی روشه، ۱۳۷۴، مقدمه ای بر جامعه شناسی عمومی: کنش اجتماعی، ج ۱، مترجم: هما زنجانیزاده مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۷، پاسخ به پرسشهای مذهبی، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۸۶، پیام قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ نهم.
- حسینی، حاتم؛ صادقی، رسول؛ رضایی، اردشیر (۱۳۹۸)، عوامل مؤثر بر تأخیر ازدواج دختران در شهرستانهای ایران، نشریه توسعه محلی روستایی - شهری، دوره ۱۱، شماره ۱، ص ۱۴۷-۱۷۲.
- نیازی، محسن؛ شاطریان، محسن؛ شفایی مقدم، الهام (۱۳۹۴)، بررسی نقش عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مؤثر در نگرش منفی به ازدواج، جامعه پژوهشی فرهنگی، سال ششم، تابستان ۱۳۹۴، شماره ۲ (پیاپی ۱۶).
- ترابی، فاطمه (۱۳۹۱)، تأخیر ازدواج در ایران: عوامل و پیامدها، مجموعه مقالات همایش ملی جمعیت، تعالی و راهبردها، جلد اول، تهران: سازمان ثبت احوال کشور.
- رجبی، عباس (۱۳۸۶) سن ازدواج؛ عوامل افزایش و راهبردهای کاهش آن، معرفت، ش ۱۱۲، ص ۱۴۳-۱۵۴.
- فولادی، محمد (۱۳۹۳)، تحلیل جامعهشناختی افزایش سن ازدواج؛ با تأکید بر عوامل فرهنگی، معرفت فرهنگی اجتماعی، سال پنجم، پاییز ۱۳۹۳، ص ۷۷-۱۰۴.